

EVANGYÉLIOMI

PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer egy iven. — **Előfizetési ár** egy évre 6 frt, félévre 3 frt negyedévre 1 frt 50 kr. — **Hirdetések** díja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, bélyegdíj 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a. intézendők.

A debreczeni jelenlegi theologiai tanárok

hittani álláspontja

főbb vonásokban.

(Folyt. és vége.)

3-szor. Az sem lehetséges, hogy az emberi ész ereje és képessége annyira emelkedjék, hogy az az istenség titkainak mélységébe úgy tudjon buvárkodni, hogy a tételes vallás azon hittételeit, melyeket az ezen vallás követők észfelettieknek tartanak, gondolatival teljesen felérje, mélyre szálló tekintetével úgy áthassa, felismerje, hogy eképen a hittételeket tudattárgyaivá változtassa át. Másfelől azt sem lehet reményleni, hogy a tételes ker. valláshoz ragaszkodó valaha oly teljes biztosságúaknak, s a vallásos meggyőződés tekintetében is annyira teljesen elégségeseknek ismerje el az emberi ész nyomozódásait, hogy annak tételeit csalhatlan igazságok gyanánt elfogadván s azokkal teljesen beérvén, hitének azon tételeit, melyek a bibliai hitnek az észszerű miveltséggeli összhangzásba hozatalát lehetlenné teszik, elvesse vagy az ész tételeinek szellemében módosítsa; — különben ha ez megtörténnék is, az nem a bibliai hitnek az észszerű miveltséggel összhangzásba hozása volna, hanem az észnek a hit felett nyert tökéletes győzedelme; amely eredményre mi pedig épen nem törekszünk. — Ugyanis ami meggyőződésünk szerint abból, hogy nem lehet a hitet teljes összhangzásba hozni a jelen miveltségi fogalmakkal, nem következik, hogy a hívőnek, vagy az ész nyomozódásának biztos eredményét figyelem nélkül kell hagynia, vagy ha ezt nem akarná, a hittől el kell szakadnia; mert az észnek más, a hitnek ismét más, egyiknek a másiktól elkülönített munkássági köre lévén, t. i. az észé az ismeret, a hité az erkölcs ország, mindenik az ész, úgy, mint a hit is, a másiktól függetlenül munkálkodhatik s viheti az embert előre a tökéletesedés pályáján, és ahol a kettő az ész és a hit mindenik az ő saját körében munkálkodása közben a végcélban t. i. a tökéletesítésben összhangzó lévén, egymással érülködik, ezen érülködés nem az egymástól függés, hanem az egymás kölcsönös támogatása szellemében tartozik történni. Hadd nyomozza az ész a természet orszá-

gában az ismerettárgyait, ismerje fel azokat igazi mivoltukban, egymáshoz viszonyukban, ismerje fel azok okát, célját, rendeltetését, tulajdonait, törvényeit s általában mindazt, mi azok körül a tudatnak tárgya lehet; emelkedjék fel az ok és okozatok egybefüggő láncolatán a tapasztalat alá esőkről a tapasztalat-felettiekre, a mulandóról az örökre, a végesről a végtelenre. Másfelől a hit világítsa be és mutassa meg az embernek az őskor azon történeteit, melyekben Isten a maga gondviselő vezérletét, atyai szeretetét és üdvkegyelmét kitüntette, majd kapcsolatba hozván a régmultakkal a végső jövőt s osztván ennek sötét kódét, emelje fel az embert a sirtól következő élet szemlélésére; de mindezt ne egy szigorú történész, természetbuvár és bölcselkedő érdeklődésével, észszerű szemlélődés és tudat érdekéből tegye, hanem azon erkölcsi indokból, hogy akép az embert annál hathatósabban figyelmeztesse istenneli viszonyára, menyai rendeltetésére ebből származó kötelemére, s meggyőzvé a maga bűnös voltáról, megismertetvé vele az Isten atyai szeretetét, és a Jézus Krisztusban mindeneknek ajánlott üdvkegyelmét, hálára indítsa és arra bírja, hogy a kegyelem feltételének eleget tenni t. i. a Jézus Krisztussal, a maga gyarlósága érzetében annyira egyesülni törekedjék, hogy az ő példaadását s iránytadó tanításait követve s szellemétől vezérelve a bűnnel teljesen szakítson, s erkölcsi életirányát megváltoztatván, lassan-lassan annyira megjobbuljon, hogy oly indulat s érzület lakozzék benne, minő a Jézus Krisztusban. Így az ember az ész vezérlete folytán ugyan még csak a kültermészetnek lehet némileg urává, de a hit élő munkássága folytán megtörve a testiség hatalmát már önmagának is urává s ekép Istennek az urak urának, királyok királyának (1 Tim. 6, 15) valódi szolgájává és fiává leend. — Így tehát ha a hitet és a tudományos miveltség követelményeit nem lehet is tökéletes összhangzásba hozni, de igenis eszközölhető az, hogy az emberben magában a szív és az ész összhangzásban legyen. És ezeknek, összhangzatos munkálkodása által az ember mindig jobban jobban közeledhetik istenhez az értelem és erkölcsi tökélethez, és e közeledésben feltalálhatja a maga nyugodalmát és boldogságát.

 Teljes számú példányok még mindig kaphatók.

Végezetre nem mellőzhetjük azon észrevételt sem, hogy a társadalmi műveltség is, ha ugyan állandó, biztosan haladó akar lenni nem nélkülözheti a valódi keresztyénséget, ez átalakító ujjászülő erőt, mit bizonyít az a tény, hogy valódi civilizáció és cultura ott létezhetik ma is, hol a keresztyénség honol; ellenben hol az egykor virágzott keresztyénség elpusztított mint p. o. Antiochia, Karthágó s Alexandriában, ott a műveltség is elenyészett vagy alászállt. sőt a tudomány világa is kialudt. A humanismus és keresztyénség viszonyos, egymást feltételező fogalmak.

Legvégül megjegyezzük, hogy midőn hittani álláspontunkat s elveinket főbb vonásokban jeleztük s határozottan kifejeztük, azon remény vezérelt, hogy amennyiben a magyar hazában létező protestáns testvér hittani intézetek tanárai álláspontunkkal ellentétes irányt követnek és vallanak, ők is hasonlót fognak cselekedni s arra föl is kérjük; hogy így a különböző felfogások, nézetek egybehasonlítottván, a valódi keresztyéni jelleg, biztosabban meghatározható legyen; még pedig e nyilatkozatot oly rendszerességgel kérnök közétételni, hogy abból a ker. vallás hitrendszere világosan összealkotható és megállapítható legyen; tehát nem pusztán a negatív terére szorítkozzék, hanem egész positivitással mutassa ki a ker. hit tárgyait, s azokat melyek már többé nem azok. — A szentirat alapján megalkotott ker. hitrendszer alkotmányában, a hit igazságok és vallási tények a legbensőbb és szorosabb egybekötötésben állanak egymással, ha egyik alapkövet elmozdítjuk: az egész rendszer és alkotmány ingadozni fog, sőt bomlásnak indulhat; ha a szentirat nem Istentől ihletett mű, ha nincs természetfeletti kijelentés, nincs csuda, ha az ész minden mindenekben, a Krisztus csak pusztá ember, a váltság tényei és csudái csak ábrándok és ráfogások: akkor aligha el nem, sőt minden bizonynyal elhagytuk a ker. vallás utait s a naturalismus és materialismus terére ragadtattunk. — Azt óhajtanók mi tehát megismerni és megérteni, hogy ha az általunk elsorolt tételek — melyeket mi keresztyénieknek tartunk és vallunk — nem állanak többé, s azokra a mai kor keresztyén emberének semmi szüksége, miben áll az ő keresztyéni volta: mik jellemző hitnézetei? azt szeretnők látni és ismerni miképen lehet összeegyeztetni a ker. vallás elveit és rendszereit az összes modern műveltséggel és fogalmakkal? e tekintetekben kérünk mi biztos és határozott feleletet.

Debreczen, 1874. nov. 14.

Menyhárt János, Tóth Mihály,
Tóth Sámuel, Balogh Ferencz hittanárok.

Hogy járnak el angol s amerikai hitrokonaink a biblia javító-fordítása (revisiója) fontos ügyében? *)

Amerikában a „Biblia revideáló bizottság“ két albizottságra oszlik, egyik foglalkozik az ó, másik az új-szöveggel, s hónapoként tart üléseket, amaz Princetonban, emez New-Havenben, az összes, a kettő együtt Uj-Yorkban a „Biblia ház“-ban.

Mózes első és 2-dik könyve, továbbá Máté és Márk evangyélioma már kész s átküldetett a britt bizottságnak. Most foly Mózes 3-ik könyvének és Lukácsnak átnézése. — A britt (európai) bizottság kétévvel előbb alakulván, az említett könyveken kívül elkészíté az apostoli cselekedetek, a katolikus levelek és a zsoltárok első átnézőnyét, legalább 5 vagy 7 év szükséges, míg az egész biblia készen lesz. Még mi sem bocsáttatott a közönség elé, csak tervben van, hogy nem sokára mutatványul az öt-szöveg (pentateuchus) s az Evangyéliomok ki fognak adatni.

A két bizottság öszhangzólag jár el, a britt bizottság átküldi bizalmi példányait az első átnézőnyeknek az amerikaihoz. Az amerikai átnézi a britt példányt és szükség szerint bíráltilag megy azon át. Aztán a britt bizottság gondosan megfigyeli az amerikai ítészeti észrevételeket, kinyomatja az oxfordi egyetem nyomdáján és szét küldi mindkét bizottsági társulat tagjaihoz de csak magán használatra, mielőtt gyűlésileg tárgyalatnék a westminiszteri dékánóságban.

Az új értesítések szerint a bírálatok és javítmányok értékeseknek találtattak s a britt bizottság egyetemesen kedvezőleg vette; az Eredetek könyvére (Genesis) s Máté evangyéliomára nézve csak nem mindenik ajánlata az amerikai bizottságnak elfogadtatott. Ez jó jel a nemzetközi és felekezeti nagy mű végsikerére. — Kilátás van, hogy legközelebb tíz év múlva oly átjavított angol biblia jut a

*) Miután a nagyérdemű angol Biblia Társaság több év előtt felajánlá segélykéz-nyújtását, hogy el valahára Károli 3 százados fordítása átnézzék s kijavíttassék o'y kezek által, melyek illetékesek, s oly elmék által, kik hisznek és tisztelik a szentírást, — a nemes ajánlat több helyen, így Debreczenben is, kiváló helyesléssel fogadtatott, már mint tudjuk a javított fordítás elő is haladt; miután legújabbán a prot. egyelet is ilyféle műhöz fogott: korszerűnek tartjuk felmutatni mit tesznek angol és amerikai hívő rokonaink e téren, mily felette gondos, részletes pontosságot és kitartást fejtenek ki. — Van Helvétia-ban, van Franciaországban, van másutt is több és több új fordítása a bibliának, úgy látszik lesz nálunk is. Ne felejtjük azonban, hogy a biblia fordításról az angolok s a világ szerint is sark kérdés és döntő: ki fordítja, s ki fordíttatja. Itt erőszakolásnak helye nincs; s a pusztá nyelvészeti ismeret csak egyik kellék a fordítónál. Jó lesz gyakorlati testvéreink példáját is tudomásul venni.

Szerk.

hívek kezébe „mely jogosan feltüntetendi a bibliai tanulmány jelen állapotát, s úgy lesz tekinthető mint az angolszász faj mindenik főfő protestáns testvér felekezeteinek közös munkája; mert a mostani biblia eredetére nézve az anglican (püspöki) egyház egyedáru-műve, a disszenterek (nem-püspökiek) nem vettek abban részt, Amerikában meg nem is létezett még a prot. keresztyénség, mikor az angol hivatalos fordítvány készült, s csak is elismert jelesége tette mindenik angol prot. felekezet közkincsévé azt.

De megjelenése óta több mint 250 év folyt el, s azóta nagy haladás történt a bibliai tanokban: a nyelvtani és szótári segélyek nagyban javítottak; a szent szöveg legregibb és legjobb kézíratai felfedeztetek és közreadattak; Egyiptom, Babilonia, Assyria s más bibliai birodalmak kincsei feltárultak; a régi világ minden szeglete átkutatott; a biblia minden fejezete nyomoztatott és felderített; Németország, Anglia és Amerika (hol maradt el a mi hazánk?) versenyeztek egymással tudós magyarázványok terén; és most legelőször a történelemben megalakított az angol biblia javító átnézésére a két nagy nemzetfél kebelében mindenik vezérlő felekezet legilletékesebb tudomásaiból összeállított köz-bizottság. Ha a vállalkozott tudósok nem oldhatják meg közkielégítésre a nagy munkát, akkor a jelen nemzedékre nézve fel kell hagyni azzal.

De a munkának sikerülni kell: amnyi tanultság, munka és buzgalom nem lehet hiába. A két bizottság kitartólag haladand a Jelenések könyve utolsó fejezeteig s az egész szent könyvet a közönség elé helyzendí. S akkor az egyházaknak hagyaték fel, vajjon elfogadják-e annak használatát, vagy nem. Saját belértékénél fogva fog az állni vagy esni. (Rátukmálásnak hát semmi nyoma, s csak a kész után ítélnék s nem előleg, ez fontos mozzanat!) Nagy valószínűséggel jó darabig a Jakab király által tétetett fordítvány (mostani hivatalos) szövegével együtt s mellett fog az használtatni, s fokokként helyettesítendi a régít, — a királyi fordítvány sem lett soha alakszerűleg tekintélyesítve (authorizálva), minden zsinati és parlamenti törvényhozás nélkül csendesesen és lassanként szorítá ki ez utóbbi a korábbi „püspök bibliát.“

Ez lehet az eset a jelen átnézésnyel. Sikere függhend főleg a nyelvsajátságának — idiom — (kivéve az elavult vagy érthetlenné vált szavakat) megtartásától s a jelen fordítás szavaitól, mert a mi szent lett mintegy s az angol és amerikai nép tapasztalatai és buzgalmi szokásaival össze szövődött, nem fogják azt soha feladni. Az átjavított (revidált) bibliának olyanak kell lenni, mintha a régít olvasná az ember, különben bukni fog bármily irodalmi és itészeti érdemei legyenek is. (Imé! ez is bizonyítja, hogy a tudományos nyelvészeti kellék egy magára nem elég!) A nép nem kíván, nem is használ új fordít-

tást, sem gyökeres átnézésnyel: miután bájos egyszerűség, ünnepiség és kenet, a szász erő és latin méltóság szerencsés összeolvadása, mozamos (rhythikus) folyás találtatik az angol bibliában, mely okozza „hogy él az a fülben mint oly zene, melyet elfeledni lehetlen, mint templomi haranghangot a megtérőnek.“ A biblia angolsága buzgalmi használatra remek és nem helyettesíthető; oly elveszthetlen élet-ereje van, mint Jeromos latin fordításának s Luther német bibliájának: (Tudva van közelismerés szerint az angol fordítás a legsikerültebb a régi fordítások közt). Még az ódon és ősi szólamok is megtartandók, ha csak végleg el nem avultak, vagy félreértést nem idéznek elő: mert ezek fokozzák a figyelmet s növelik a szépséget.

De XVI. századi szótár és nyelvsajátság határai közti tartózkodás mellett is számos jobbitmányok tétethetnek, melyeket az olvasó nép alig veend észre, pedig azok nagyfontosságuk a gondosabb tanulmányozóra nézve. Isten igéjében semmi sem jelentéktelen és fölösleges, s a legcsekélyebb változtatás, ha világosabban s erődusabban adja az isteni lélek értelmét, nagy nyeresemény. A sinai és vatikani kéziratok s más régi források segélyével, az új-szövetség szövege megtisztíthatatik a „bevett szöveg“ középkori pótlásai és romlásaitól s közelebb vitethetik első-kori (primitív) tisztasága és egyszerűségéhez. A nyelvtani és fordítási hibák megjavíthatók, a nem szabatos vagy homályos áttételek telyessé és érthetőkné tétethetnek, az eredeti szöveg valódi különbözetei visszaállíthatók, a fordítók mesterkelt különbözetei eltávolíthatók, a héber és görök nevek következetes és egyalaku kiejtése, a szavak és mondatok visszaadása behozathatik, s mindez a leg-tudósabb gonddal és lelkiismeretességgel védelvü (conservatív) szellemben, folytonos tenintettel a legjobb angol használatra, az egyház szükségeire, s a nyelv zenei és mozamos folyására.

Ilyszerü átjavítás e régi jó angol bibliát még jobbá, megértését könnyebbé, birását kedvesebbé teszi a két nagy nemzet szívének, kik a protestáns keresztyénség és miveltség főzászlóvivői és uttörői e két fél földgömbön.*)

Schaff Filep hittudor s amerikai hittanártól az „Evangelical Christendom“ folyóirat után angoltól közli:

Balogh Ferencz.

*) Szóljon mindkét testvér felekezet a nagy kérdéshez illő komolysággal. A közhasználatu biblia mellett létezhetik akár-hány egészen új fordítás nálunk is kivált tudósok használatára, vagy magyarázattal ellátva lelkészek számára; de ettől meg kell különböztetni a bibliát, mint népkönyvet, mely fordítás néha századokra szól, ez utóbbi szerintem minden magyarázó jegyzetek nélküli kell hogy legyen, különben bárki és bárkik adják ki, pártműleend s köz és kedves kincseréte hiányzand.

Szerk.

I R O D A L O M.

(Könyvismertetés.)

A „Figyelmező“ ez évi első füzeté.

Üdvözljük a Révész Imre által szerkesztett s kiadott „Magyar prot. egyh. s isk. Figyelmező“, ez évi januári füzetét! Megnyitja a 6-ik évfolyamot Filó Lajos szép tollából folyó terjedelmes (43 lap) értekezés „Protestáns orthodoxia, modernismus és r. catholicismus“ felirattal. Filó ha szól, az jellemzi, hogy mindkét félnek szól, sőt mindkét fél komolyan hallgatja. Az ő lelke nem ocean természetű, vihar hullámokat emelni és vetni nem hivatása, — mint a csendes méltósággal folyó nagy Duna halad, tömeg súlyával, sima tükrével kellő erőt fejtven ki. Várta is már a nagy közönség, hogy programmszerűleg nyilatkozzék azon férfiu, kit a külföldi hitrokonok is úgy ismernek, mint valódi ker. prot. lelkületet. Értekezése egy komoly és szenvedélytelen szemle mostani egyházi állapotaink felett, nevetek nem említ, hanem elvekkkel és jelenségekkel foglalkozik, mintegy ujj mutatásul, hogy válságaink középett félre kell tenni az ént, mely erős huzással bír a hiúság felé, s bonczolni a kérdés lelkét, az elveket kell. Az értekezés azon vádat veti vissza mint merőben alaptalant, melyet oly sokan kedvtelve s meg gondolatlanul sujtottak ellenünk t. i. hogy a prot. orthodoxia a r. catholicizmusnak, sőt az ultramontanizmusnak szövetségese és utegyengetője. Ez állítás téves voltát a történelemből, tapasztalatból, s lélektanból, s magából az igazi protestantismus velenőt (inhaerens) természetéből vett érvekkel czáfolyhatlanul igazolja be.

Legelőbb a német tulzó orthodoxia s a hazai prot. orthodoxia közt huzza meg a különbségi határvonalat. A hazai orthodoxiát, mely demokratikus elv harciosa, a hitelvek közösségének türelmes sürgetője az alakzatok egyenlősítésének háttérbe hagyásával; áll a XVI. századi reformatio szilárdalapján a biblia isteni s így szabályzó tekintélyén, de ennek határvonalai közt a szabad vizsgálódást jogosultnak tartja! Azt hisszük a magyar prot. orthodoxia körvonalozása által nagy szolgálatot tett Filó s valóban a jelenkor hívői tekintélyes részének felfogását vizsgálóztatja. — Azután kimutatja, hogy a moderneknél „saját vallásos tudatuk jött összeütközésbe a tudományyal“ s a meghasonlás oka saját álláspontjukban rejlik. Mesteri kézzel vázolja hová tévedhetnek a modernekek, ha eldobva a kijelentés isteni fényét, a bibliát csak mondanakörtevére változtatják s a közbenjárót csak sophista homilétává törpitik le. Majd a dolgok lelkébe vág, midőn a modernismus legkiáltóbb fogyatkozását deríti fel, mely abban áll, hogy csak az hangoztatik: mi nem kell, de magát a vallás anyagát fel nem dolgozta rendszeresen. Szóval a kiindulása hibás pontját mutatja ki. A prot. orthodoxia álláspontját a közös iskolák ügyében úgy világítja meg, hogy az végeredményében erőteljes tiltakozás a romanizmus ellen, s hogy a r. catholicismus nem a modern, de a hívő protestantismustól fél, és félhet csak. A bajor anyakirályné katholicizálását terjedelmesen tárgyalja, ebből tüntetvén ki képtelenségét azon állításnak, hogy e lépésért a prot. orthodoxia volna felelős. — Felséges rajzot ad lélektani alapokra fektetve a lélek hangulatainak szerepléséről a hit országában. Elérkezik aztán a válkérdésekre, felhíván az ellenfélt, hogy részletezze már valahára az általános tételeket, s mutassa meg mit képes a ledöntendő ősfalak helyére építeni? mert már is a hittárgyakat oly parányi térre szorítá, hogy azok a lélek szükségait ki nem

elégithetik, s szónokaik már a keresztyénség mezejéről nem tudnak vallásos épülést eszközlő gondolatokat találni. A modernismus hova-tovább halad, szakadozni kell táborának, mert az alaktalan mozgalmak szabad játékában a közös vezényszó elhangzik s a szétszakadt tábor a kör elemek zsákmányává lesz. Lépjenek vissza a modernekek az elhagyott alapra s a különbözetek békés kiegyenlítése szakadás nélkül lehetővé válhatik.

Imé rövid tartalma a derék cikkeknek! Mi is azt óhajtuk, mint már ki is fejeztük, erre első kellék a prot. egyet felosztása, s új közös alapokon, de alapokon indulás, mert mi talajtalan süppedékre lépni nem kívánunk. Vissza kell vonni a tulzás hevében kidobott, a hívő kebleket megdöbbsentő tételeket. Mi a jó szándékot nem vonjuk kétségbe, tévedni emberi dolog, s azt nemesen beismerni dicső, békére vezérlő s a testvériség arany kapcsának forrasztó eleme.

Második helyen Révész Imre ismerteti Kazinczy Ferencz álláspontját II. József korában a közös iskolák ügyében, Debreczen akkori magatartását, végre az akkori korszellem ellenébeni győzelmét a vallásos hitűségnek. — Az egyháztörténelmi tárcza Szilágyi Sándor és Liszkay Józseftől hoz két érdekes levelet 1651 és 1661-ből, a protestantismus akkori nehéz állapotáról. — Az egyházi krónika német, francia, skót egyházi állapotokról ad kiváló mozzanatokot, méltatva többek közt az orthodoxia egyik dicsőségének Tischendorfnak életét és halálát, mely 1874. decz. 7. következett be. — A külföldi életrövidésében kiváló érdekköltő Korvin Mátyás mint epigramm szerző; s annak felfedezése, hogy a debreczeni nyomda első czimere Kálvini és genfi eredetű. Az irodalmi szemle Bongars francia kálvinista főur 1585-ben hazánkban tett utja és benyomásait, s műveit ismerteti; és Pecselyi magyarhoni mult századi vallásos költő érdemeit méltatja. — Végül fontos jellemzéseket ad a német egyházi lapokról, tájékozásul szolgálhat ez olvasni szerető lelkészeinknek a lapok választásában.

A valóban nagybecsű folyóirat előfizetési ára egy évre 4 frt, mely szerkesztőhöz küldendő be. Forrón ajánljuk a hazai protestáns közönség hathatós pártolásába.

(B. F.)

B e k ü l d e t e t t :

Keresztyén hittan vizsgára készülő hely. hitv. lelkész jelölteknek írta **Kiss János** ny. r. hittanár a pápai főiskolában. Pápán a reform. főiskola betűivel 1874. 8 r. XI+96 l. ára 70 kr. o. é. megrendelhető Pápán Debreczeny Károly nyomda felügyelőnél. — Jelgéje: I. Ján. 1, 2.

E mű a hely. hitvallás szellemében iratott és a ref. egyház hittételeit röviden fogalmazva adja elő s ezáltal alkalmas arra, hogy terjedelmesebb hittani nyomtatott kézi könyv híjában vezérfonalul szolgáljon. Rövidsége mellett is bölcsészeti érvelés, mélység és szakavatottsággal van írva. Érdekes történelmi mozzanatot tár fel az „olvasóhoz“ intézett előszó, ebben láthatók a magyar modern theologusok tán legtulzóbbjának hittételei, melyekből elég legyen felemlíteni, hogy az illető modern theologus — a ki jelen művet elítéli, — a szentírás hitre méltó voltát s a kijelentést tagadja, a Jézusnak szent írásunkban feljegyzett rendkívüli cselekedeteit költeményeknek, a személyes halhatlanságot ábrándnak tartja stb.

Az egész mű kérdés és felet alakjában 242 kérdésben vá-

zolja a ker. hittant következő fejezetek alatt 1. A szentírásról. 2. A vallásról. 3. A kijelentésről. 4. A hitvallásról. 5. Az Istenről. 6. A világ teremtéséről. 7. Az isteni gondviselésről. 8. Az angyalok és ördögökről. 9. Az Istennek az emberrel eredeti békés viszonyáról. 10. Az Istennek az emberiséggel eredeti békés viszonya felbomlásáról. 11. A Jézus Krisztus személye és munkájáról. 12. Üdvélet, kegyeszközök, az egyház. 13. Az utósó dolgokról.

Mutatványul ide igtatjuk a 130. tételt: „A Jézus személyét tudományától elválasztani azért nem lehet, mert nem tudománya az örvendetes tudósítás (evangéliom); hanem az, hogy Isten az ő személyében békült ki az emberiséggel; s tudományának központját az a személyes viszony teszi, melyben Istennel az atyával volt, és nem azok az Isten fia, kik tudományát, — hanem azok, a kik az ő személyes életét magukévá teszik (Ján. 1, 12.) Az atyát az emberiség nem tudományában, hanem személyes életében látta. (Ján. 14, 7.)“

Mint tömör foglalatát és világos átnézetét a ref. vallás rendszernek haszonnal forgathatják hitfeleink. Fejlődő egyházi irodalmunkat méltatni kell, s kevés de buzgó mivelőit nem elremitni, de bátorítani.

(B. F.)

I. N.-Körösről Öreg János és Losonczy László tanárok által közzé tett előfizetési felhívás Herbert Spencer „értelem, erkölcsi és testi nevelés“ című angol művének magyar fordítására. A mű 15 iven jelen meg márczius végén, mikorra az előfizetési pénz 1 frt 30 kr. nevezett tanárokhoz beküldendő. Spencer „mostani nevelési s tanítási rendszerünket, melyet már megszoktunk, minden megfontolás nélkül vettünk át öseinktől: határozottan kárhóztatja. De midőn ront, egyuttal az építésről is gondoskodik, elsorolván, mely tudományok tanítását, s az észnek, erkölcsnek és testnek mily képzését tartja ő ész és czélszerűnek.“

A mű, mint bölcsésznek és nagygondolkodónak elmeterménye nagy figyelemre méltó; szükség lesz azonban, hogy megjelente után kereszttyén szempontból szóljanak hozzá tan férfiaink. Az bizonyos hogy H. Spencer „élet tana“ ellen erős kifogások emeltettek Angliában, nevezetesen mert szerző a fejlődés (evolúció) elméletének levén hive, a kijelentésről tudni nem akar, elismeri ugyan, hogy volt a világnak Első Oka, de nem ismeri el, hogy ez első ok személyes Isten, világkormányzó és fentartó volna, s így nem áll a theismus alapján. — Az a kérdés tehát a kiadandó neveléstani művében van-e kereszttyén elem, jó lesz az egyházi közönséget e felől megnyugtatni, mi szerintünk valódi nevelés Isten hite nélkül biztos és boldogító nem lehet.

II. Hasznos Mulattató az olvasni szerető mindkét nembeli ifjuság s a népszámára, szerkeszti Dolinay Gyula, III. évfolyam 1-ső füzet megjelen tiz naponként, egy év alatt 32 füzet. Előfizetési ár — küldendő Budapest, Hold utca, 4. szám, — egész évre 6 frt, félévre 3 frt. A népiskolai és népkönyvtáraknak s gondos szülőknek figyelmére méltó képes vállalat.

S Z E M L E.

a) Belföld.

Halálozás. Szigethi Wargha János Nagy-Körösön lyceumi nevelés és bölcsész tanár, sok éven át lyceumi, tani-

tóképezdei és népiskolai igazgató, — a dunamelléki egyházkerület, s a kecskeméti egyházmegye tanácsbírája, — a nagykö-rösi egyháztanács és városi képviselőtestület, — a pestmegyei iskolatanács, a magy. tudományos akadémia s a bécsi cs. föld-tani intézet tagja:

41 éves tanárkodása után, 1875. évi január hó 10-kén életének 72-dik évében elhunyt. — Kisérje hálás emlékezet a nevelés és oktatás ügyének agg harczosát!

Adományok a bihari egyházmegyében.

Szerkesztő ur! Becses lapja olvasói számára örömmel közlöm, bihari ref. egyházmegyénkből, egyházi czélokra közelebb tett következő, jelentékeny s nagy becsű adományokat.

1. A körözs nagyrévi, templomot építő szegény vég-egyházunknak, a nagyvárad és debreczeni takarékpénztárak 100—100 frtot ajándékoztak.

Ugyanannak a zsákai egyház, egy 1 mázsás harangot.

2. Török Imréné Kovács Zsuzsanna, a b. szentmártoni ref. templomba 335 frtért, új, diszes szószéket készített saját költségén.

3. P. Töldon, Bonczos Mihály és neje Bundik Katalin az ur asztalához egy belől aranyozott ezüst poharat vettek.

Ugyanott Puskár Sándor neje Vadász Mária, orgona készíttetésre 300 frtot adományozott, férje halála után tüstént kifizetendő.

Pap Károly, esperest.

Krisztus a mi fejünk.

J e l i g e : a ki velem nincsen, az ellenem vagyok.
Luk. XI. 23 v.

Mint midőn a természetben hosszas dörgés után egyszerre csak kitör a vihar, mely a mi utjába akad, ellenállhatlan erővel rombolja szét, nem nézve jó-é, avagy rossz; ily viharok előjátéka gyanánt tekinthető azon lassu vajadás, melyben a modern irány emberei a hit dolgában évtizedek óta szenvednek, néha ki is törve a keresztyénséggel egyidejű s életével azonos egyes hitcikkelyek ellen. A vihar magával ragadta a Krisztusban, az emberi nem megváltójában vetett hitet, (de nem az evangéliomot, mely annyi századok vész-viharaival megküzdött már, s megbizonyítja isteni származását, kitüztvén győzelmi jelvényét mindannyiszor a világi bölcsélet alkotmányának romjai felé), azoknak kebeléből, kik a keresztyénség e részbeni hitének önkeblökben ástak sirt. Magával ragadta de csak a hitkönnyű lelkekből, kiknek hite hasonló az újabb kor viasz alakjaihoz, melyek tagjait erre és arra lehet hajlítani.

Nem kevés a veszteség, mit a vihar magával ragadott; nem csekély azon fájdalom, mit a hívő keblek a világ lelkének illetén fuvallatára éreznek.

De hiszem, eljő az idő, el kell jönnie, midőn a keblünkben élő hit, melynek alapja — kösziklára épített — az evangéliom, ki fogja harczolni jogait, mert azon még a pokol kapui sem vehetnek diadalmat. (Máté 16, 18.) Eljő az idő, el kell jönnie, midőn mi és azok, kik Krisztust az élő Isten fiának hittük és hiszünk s velünk együtt a nemzedék, kik ma is örökké ilyen vallást teszünk, illetőleg tesznek róla: (Máté 16, 16.) „te vagy a Krisztus az élő Istennek fia;“ — elmondjuk győzelem ünnepén annak a mi isteni: (2. Tim. 1, 12.) „tudom kinek hittem, és bizo-

nyos vagyok benne, hogy az én önála letett kincsemet megtarthatja ama napra: — mert (Csel. 4, 12.) „nincsen senkiben másban idvesség, és nem is adatott ég alatt más név, mely által lehetne megtartatnunk.“

Menjetek hát világbölcselkedők, ragadjátok magatokkal a hit-könnyű lelkeket . . . mi nem ingadozunk. A fájdalom szélvésze, hiszszük, lecsöndesül kebelünkben. A kétség örvényeinek hullámain hánykódó lelkek is magokba szállva, így fognak — tetteiket megbánva — fölkiáltani: (Maté 27, 54.) „bizony még is Istennek fia ez.“ — Menjetek . . . kergessétek . . . mártírok oldalába dárdáitokat . . . öljétek meg . . . feltámad ő mindannyiszor a hívő lelkekben, s a magvak miket az Evangyéliomban elvetett, az egész világot beárnyékoló fává növekednek fel. Menjetek . . . Mi nem megyünk vele . . . A Krisztus ma és örökké, ez a mi jelszavunk.

S ha én koronként csak egy porszemnyit adhatok is azon erőhöz, mely az ő testét földi érintéstől megóvni küzd e lap hasábjain, örömmöm végetlen leendő felette.

Isten velünk!*)

Pásztor Károly m. k.
gacsályi reform. lelkipásztor.

A nagyszalontai kör lelkészi értekezlete.

A n.-szalontai egyházmegyében múlt évi ápril hóban tartott egyh. megyei gyűlés alkalmával tányleg megalakult a lelkészi értekezőlet. Megszűnt tehát azon elszigeteltség, mely eddig elzárva tartotta egyházmegyénk lelkésztársait egymástól, pezsgőbb, elevenebb élet hajnala derült fel ott, hol ezelőtt szunyadó állapotban volt ama társas viszony, melynek léteznie kell az evangyéliom őrei és hirdetői között. Talán az idők jelei is intették a lelkésztársakat, hogy tömörüljenek, s önmaguk és az általuk hirdetett eszmék érdekében képezzenek oly tekintélyes erkölcsi testületet, melynek tagjai egyesült erővel védjék ha kell az evangyéliomi protestantizmust. A lelkészi kör működése a gyakorlati lelkészi élet körébe vágó dolgokkal foglalkozik, sőt a társulat valódi célja szerint óvakodik tulmenni e korlátokon, jól érezvén azt, hogy hittani elméleti tárgyak feletti vitatkozás nem lenne célhoz vezető. Figyelemmel kíséri azért a hitélet terén felmerülő mozzanatokot is, habár ezek vita vagy nyilvános eszmecsere tárgyát nem képezik is; az egyházi lapok, theologiai könyvek megszerzése, s a tagok közötti körözése által felhívja azok figyelmét is, kik eddig vagy közönyösök voltak a protestáns egyházi irodalom iránt, vagy pedig anyagi viszonyok miatt nem nyerhettek tájékozást és ismeretet annak mezéjén. A jelzett lelkészi értekezőlet 5 körre felosztva (n.-szalontai, b.-böszörményi, belényesi, erdőhegyi, aradi) tartja időszakonként — egy évben többször is összejöve — gyűléseit. Megállapodásaikat a testvérkörökkel közölve, az egyetemes gyűlés elé terjesztik megvitatás és elfogadás végett. — A szalontai kör második gyűlését január 15-kén tartotta N.-szalontán, az egyetemes körelnök Szél Kálmán lelkipásztor urnál, egyh. megyénk esperestje nt. Osváth Imre ur jelenlétében, hol a praktikumokból az anyakönyvvezetés, lelkészi kiadványok, családkönyv-szerkesztés, házassági ügyeknél miként eljárás stb. képezték az értekezőlet lényeges tárgyait. Legtöbb

*) Ez önkényt tett igénytelen és bátor nyilatkozatot örömmel bocsátjuk közé, bár százan és százan nyilatkoznának az Ur ügyében, mert itt az idő, mikor a köveknek is szólni kell.

Szerk.

eszmecsere adott alkalmat a gyámintézeti tőke nevelésének fontos kérdése. Két indítvány volt e fontos ügyben, egyik indítvány szerint takarékmagtár felállítását által, másik szerint biztosítótársasági egybekötés által lehetne növelni a gyámintézeti tőkét. A jelenvolt tagok egyhangulag czélszerűbbnek találták a biztosítást, mint a takarékmagtár állítását. A testvérkörökből beérkezett jelentések tudomásul vétetvén, sajnálatát fejezte ki értekezőletünk, hogy egyedül az aradi kör nem adott életjelt magáról. Az értekezőletet barátságos lakoma követte tisztelt elnökünk asztalánál, mely után eloszlottak a jelenvolt tagok, készülve a nagy gyűlés küzdelmeire!

S . . . J . . .

A lant is megzendül a ker. vallás ellen intézett azon meggondolatlan támadás, mely egy volt segédgondnok lapjában a „Hon“ jan. 3-diki számában, bizonyosan az ő tudta nélkül, látott világot, nem maradt hatás nélkül, mint az igazságtalanság felkelti a jogérzetet, úgy kelté az fel a hitérzetet. Egy az ur szolgálatában az idők és tapasztalatok hó-fürtözetével ékes tisztos lelkipásztor e hó 17-kén küldé be hozzánk tiltakozását a megzendített lant hurjairól. Mi adjuk azt mint a megrázott lélek erélyes zengzetét, azt hiszszük az ifjabb nemzedék is vele érez. Az ur Jézust bántani ma is szentségtörés. A keményebb kifejezést fedezi a költői alak. 800 évvel Kr. e. Jónás látnok a maga felséges oktató művében az emberi szellem culminálását azon igazság felfedezésében képviseli, hogy a pogány is ember, s értékes Isten előtt, mert megtérhet. Ninive meg is tért s kegyelmet nyert. A kegyes Monika könnyei közt is remélte pogány fiának Augusztinusnak megtérését, s reménye nem szégyenült meg. Egy halvány remény tán nem helyen kívüli, hogy az egykori hittanuló is „jobban informált“ tudata magaslatán, bensejében legalább, fájlalni fogja korábbi viharos kitöréseit. Ily szerkesztői bevezetés után adjuk a lant nyilatkozatát.

„Csontváz.“

Te puer hebraeus divos Deus ipse gubernans
Cedere sede jubet, tristemque redire sub orcum.

Hová fiu! olyan sötét dühvel?
Kezedben a bárd mért villog ott?
„Levágom azt a csábító keresztet,
Le — tornyotokru azt a csillagot.“

„Két ezred éve lesz, miólta fut
Bolondul a világ e fény után;
Letérdepel ama „csontváz“ előtt
És nem halad az ész dicső után.“

Tehát neked bolond a félvilág,
Bolond-idény a századok sora;
Te vagy, kit öntudatlan istened
Magánál bölcsőbb lényül alkota.

„De nem türöm e vén keresztet ott,
Az éji baglyokat elaltatom,
El — e csontváz-t a masztók ezreit,
Eme lidérczfényt itt kioltatom.“

Vigyázz! a holtakat nem sérti bárd;
A csillagot nem éri fel kezed;
Halhatlan e „csontváz“ jelvényinél
A nép, melynek legyőztét tervezed.

„De én — de én Lucifer, egy magam
Nagyobb vagyok eszemmel annyinál;
Ledöntöm e bálvány — Krisztus-szobort;
Az ész jólét áldásával kínál.“

Ti kik felett ama csillag ragyog,
Ti a kiket az Ur tanítottatott,
Ti milliók Krisztus oltárinál!
Hiszitek-é hogy az „Élő“ halott?

Felnőtt az Izsai törzsén fogant
Fa árnyában s ma rágja gyökerit,
Állitva, hogy a szűz erény virul,
Ha elhal is nemes gyöke a hit.

C e l s u s ! ne bánts d e templom ékeit;
Te nem vagy a mienk, nincs itt közöd,
Ég, föld enyész, az Ur igéje nem!
Imádóit hiába üldözöd.

b) Külföld.

Luther képe Londonban.

A világra szóló britt és külföldi Biblia Társaság londoni palotája egy szép és jelentős képpel gazdagodott a mult évben Ward angol festő művével, ábrázolván az ifju Luthert midőn „először tanulmányozá a bibliát.“ Nyilvános ünnepélyvel lepleztetett le a kép és helyeztetett be, a nagy számú vendégek közt lelkészek, parlamenti tagok, tanárok, hölgyek, a legfelsőbb körből is voltak jelen; a Biblia Társaság elnöke az örök tevékeny Shaftesbury lord nyitá meg az ünnepélyt, elmondván, hogy nagy számú önkénytes aláírók vásárlák meg ez emlékszerű képet s ajándékozták a legméltóbb helyre a Biblia Társaság palotájába. — Utána Bergne lelkész válaszolt, mily nagymérvű terjedésnek örvend ma is Luther biblia fordítása épen e társaság működése folytán is mindenütt a földszinén, hol németek élnek; előadá, hogy e társaság összesen, — beleértve az új szövetséget is, és a biblia külön kiadott egyes könyveit, kilencz és fél millió példányt nyomtatott és terjesztett szét eddigelé német nyelven, melynek legnagyobb része Luther fordítása.

Kinnaird A. parlamenti tag megjegyzé beszédében: e kép felidézi élénk a német egyház-javitót (reformator), kiből a reformáció theológiájának elvei testesültek meg, s mely elvekért újra felhiva vagyunk küzdeni, mert mi is, mint ő, szilárdan ragaszkodunk a bibliához, épségéhez, mint az Isten egyedül ihletett igéjéhez, ellenében a hamisan ugynevezett tudománynak, mely annak tekintélyét tör aláásni. Aztán maga a művész Ward R. A. állott fel, adván a kép főbb vonásainak értelmét, őt a tárgy szeretet inditá a kép festésére; megróvá azon művészetet, mely műveivel kárt tesz, vagy a jót nem mozdítja elő; a képen látható félretett könyvek szentek mondáit, mise könyveket tartalmaznak, miket Luther, mint mi-haszna könyveket félre tett, s az előtte kinyitott bibliára hajlik odaadással, melyből támad a világosság (ez a képen is jelezve van); a zárda könyvtárban látható pókhálók jelzik, mily kevéssé mivelték az akkori barátok a tudományt. — A gloucesteri püspök azzal végzé beszédét: nagy áldás tudni a társaságra nézve, hogy míg minden muló és átmeneti, egy van a mi örökké megmarad, s ez az Isten igéje — Ő adta végül a gyűlésre az áldást, előbb azonban a nemes elnök melegen fejezte ki „egy dolog van, a mi kedvesebb az ő szívének, mint minden más, nevezetesen Isten áldott igéje

terjesztésének ügye.“ — A kép Luthert 20 éves korában ábrázolja; ha honunkban másolatilag terjesztetnék, azt hiszem sokan helyeznék szobáikba, mint méltó diszt. Ah de nálunk Wardhoz hasonló képirók alig találkoznak, kik a protestantismus nagy jelentésű eszméit jelenítenék meg s lelkesülnének a valóság iránt. (Monthly Reporter of the Br. a. F. Bibl. Society. 1874. No. 66).

Mélius Skótzsiában. Márk Ferencz a debreczeni kollégium hittan végzett szorgalmas növendéke, ki jelenleg Skóthon fővárosában folytatja hittani tanulmányait, a magyar reformátort ismertető cikket tett közé a „Daily Review“ nagy napi lap decz. 28-iki számában. A derék skót hitrokonok közül 3 tekintélyes férfi Moody Stuart Sándor, edinburgi jeles lelkész, Dr. Murray Mitchell, és Macdonald János urak felhívják a Daily Review decz. 31-diki számában a skót közönséget, hogy ők elfogadjanak minden kegyes adományt, mely a magyar reformátor Mélius emléke emelésére nyújtatik. — Örömmel vesszük tudomásul északi kedves hitrokonaink e részvevő buzgalmát: vajha a távoliak lángja ide benn is jobban gyújtana s a tagadhatatlanul nagy érdemű Méliusunk emlékkövét minél előbb láthatnók e mi városunkban!

Viret. Orbe város Vaud kantonban emléket akar emelni a keblében született Viret Péter reformátornak, Kálvin tanítványának, a ki 1571-ben halt meg, tehát egy évvel előbb mint Mélius Péter.

A francia ref. egyház válsága Pédézert montaubani hittanár a „Journal de Paris“ lapban egy terjedelmes levelet tett közé vedelve az orthodox azaz helyesebben evangyéliomi elvű francia reformátusok álláspontját a hitközönyös napi lapok hamis ítélete, rágalmazása ellen, a szakadályt illetőleg így nyilatkozik: „Nem tartoztam azok közé, kik nagyon hamar pártállást fogtak a fájó szétszakadás kérdésében. De ma már én is alávetem magamat a szükségnek. Tehát pártolom a két-felé válást de a gyűlölség, harag, méltatlanság félretételével s mindkét részt egyenlőleg megillető szomorral, a kétfelé válást, a mint annak történni kell oly felek közt, kik nem tudván többé megegyezni, folyvást becsüldik egymást, és szerencséseknek érzendik magukat ha bizonyos közösen érdeklő munkálkodásban találkozhatnak. Osztassanak szét igen is a javak a maga idejében a két elkülönült egyház közt, melyek mindenike protestáns, csakhogy az egyik evangyéliomi és zsinati, a másik dogma-ellenző és gyülekezeti (congregationalista), egyik 3 százados keltű, a másik mai napi. Megoszthatók egy egyháznak templomai, de nem maga az egyház, ezt felosztani annyi lenne mint szétrombolni. Az új egyház választhat bármi nevezetet tetszése szerint, kivéve a francia református régi egyház elnevezését.“ (Ég. Libre.)

London és Róma. Az Evangelikus Szövetség londoni ága kiküldte munkás titkárát Davis Jakabot az olasz protestánsok látogatására, tájékozást szerezni, mennyiben lehet kivihető azon nagy terv, hogy a következő egyetemes értekezlet Rómában tartassék meg. E körut eredménye az, hogy Milanóban és Rómában megalakított az evangelikus szövetség olasz-ága egy-egy ideiglenes bizottsággal, a római bizottságba választott 8 tag, 7 lelkész Bruce Tamás világi férfit elnöklete alatt; Florenzben szinte, s közóhaj nyilvánult az olasz protestánsok részéről a római nagy értekezlet iránt. A helvétziai ágazat genfi bizottsága meg is ígérte, hogy aláírásilag kész gyűjteni pénzt a költségek fedezésére. — Az evangyéliom ügyét nagyban elő-

fogja segíni Olaszthonban az evangélikus szövetségnek ottani megalapítása.

Fejedelmi biblia. Az angol királyné 2-dik fia a felette népszerű „edinburgi herceg” mint tudva van az orosz császári családból nősült; nejének az edinburgi hercegnének most adta át egy hölgy-bizottság ajándékkul azon nagyszerű bibliát, mely közalírás útján 7572 aláíró nevében nyújtott. A legfinomabb papíron nyomtatott egyetlen példányban, a képek és metszvények a britt királyság legelső művészei, képirói és miniaturistái kezéből jöttek, s minden disziték nyomlapja a kiállítás után megsemmisített; a kötés a legdiszesebb remekmű. A fejedelmi biblia 50,000 frt értékre megy.

Lelkészi nyugdíj az angolhoni congregationalisták egyesülete lelkeszei javára egy nyugdíj tőkét kezdett gyűjteni, az aláírások már 2 és fél millió frankra emelkedtek. Az özvegy lelkesznék évdíj alaptökéje 400 ezer frankot halad. Tudva van, hogy a congregationalisták sem egyházmegyei, sem egyházkerületi, sem conventi hatóságot magok felett el nem ismernek, s még is tudnak közalapot teremni, mert van élőhit tagjaiknál, s ez a fő, a valódi önkormányzat és alkotmány öntudatos birtokosainak nem kell mindent felülről várni és követelni, de alulról. A részek erejét alulról kell kifejteni.

Hulla égetés, e temetkezési módot több helyen úgy tekintik mint a keresztyénség elleni tüntetés és ellenségesség egy nemét bár egészségi szempontok álcázja alatt léptetve fel. Bizonyára a temetés régi alakja jobban egyez a bibliai eszmékkel, s a keresztyének aligha fognak a régi pogány szokáshoz visszatérni, melyet épen a világra elterült keresztyénség törle el. Egyébiránt jegyezzük meg, hogy a feltámadás reménye legkisebbé sem lesz a hulla hamvasztás által meggyengítve. Godet tanár szépen mondja „a feltámadáskor nem az a testi anyag, a mi sirba tétetik, jelenend meg, de különböző és bizonyosan tökéletesebb anyagban ugyanazon testi alakkal támadunk fel,” tehát az átalakult és eszményesített ugyanazon egyéniség új teste érintve nincs akár csendes elégség (elrothadás), akár gyors elhamvadás érje a földi, érzéki korábbi elemeket.

Péter fillér. A r. kath. egyház nagy erejét mutatja, hogy a francia lapok számítása szerint, 1860-tól jelen évig a föld kerekességéről 780 millió frank folyt be Szent Péter fillér gyanánt a pápához, tehát évenként közép számmal 55 millió frank.

Párbaj ellen. Angliában egy társaság alakult a párbaj távolítására (Association for discouragement of duelling), melynek eddigelé számos tagjai vannak a főrendek, hadsereg, tisztviselők és nagy kereskedők osztályából. A társaság szabályai szerint minden beiratkozott tag kötelezvényt tartozik írásban adni és megesküdni, hogy sohasem vesz fegyvert párbaj célból, hanem a felmerülő sérelmet szabadon választott bíróság elé terjeszti. Franciaországban is törekeshnek hasonló társaság létrehozásán. Hát mi magyarok meddig pusztítottatjuk még magunkat ez erkölcsstelen s kiirtandó rosz által?

Páris. A párisi lutheran egyház 65-dik évi fenállását 1874. nov. 22. ülte meg ünnepélylyel; 1809. nyílt meg a lutheran templom, mely „Billettes” nevet visel az utcától, hol fekszik.

A hitetlenség erőtlensége. A bajor özvegy királyné katolikus vallásra térése felett jegyzi meg egy angol lap: az özvegy királyné megtalálta volna mindazt mit lelke óhajtott az evangéliomi egyházban is, ha helyesen kereste volna, de ki tudja: mely módon táratott előtte fel az evangéliom? A hitet-

len protestantismus soha sem küzdhet sikeresen Rómával, a vatikán nagy hatalmát egyedül Isten igéjével lehet megtörni, ezt vegyék gondolóra az ó-katholikusok, kik ujabb időben a prot. egylet felé kacsingattak, ha ők a protestánsok hitetleneivel csatlakoznak, kevés kilátásuk lehet a sikerre,

Katonai egylet alakult Utrechtben, az igazgató bizottság elnöke Wrangel tábornok. Célja ez egyletnek a katonák lelki szükségéről gondoskodni: összejövetei helyet nyit, ellátva jó könyvekkel, ujságokkal, írószerekkel, s a társalgó ker. katonák előtt néha-néha történeti és földrajzi felolvasásokat tartatni, ezenkívül biblia magyarázatokkal és éneklési gyakorlatokkal erősíteni a hitet a lelkekben. Tagja lehet minden rangú katona, köz és tiszt. Maguk a tiszték állnak az ügy élén. A rideg kaszárnyai életben mindenütt nagy szükség volna a szellemnek is tápot szolgáltatni, Holland fénylő példával indult meg e téren.

Egyetemek Amerikában. A „Statistische Correspondenz” után az amerikai egyetemekről következő adatokat közöljük:

Az egyesült államokban levő 298 kollegium közül nem kevesebb mint 82 viseli az egyetem nevezetét. De ezek közül egyik sem valódi tudomány-egyetem (Universitas literarum) s ezek semmiben sem különböznek a kollegiumoktól. A kollegium és Universitas nevezet vegyesen használtatik. Micsoda egyetem az olyan mint a Burlington University Jowa államban, melynek 5 tanítója s 40 tanítványa van, kik közt 16 nő, vagy a Capitol University Columbusban Ohio államban, hol a névsorba 3 tanító és 21 tanítvány van bejegyezve. A kollegiumok és Universityk egyetemes humanistikai képzettség elérésére szolgáló intézetek, a hittani, jogtani, orvostani, tiszta és alkalmazott természettudományokban való szakképzettség különös evégre fenálló iskolákban szerezhető, melyek általában tudományos iskolák (Schools of science) neve alatt fogatnak össze. Az 1870-dik évi számlálás 26 jogi iskolát emlit, 78 férfi tanítóval, 1667 fi- és 6 nőtanulóval és 128,247 dollár jövedelemmel; 65 orvostani iskolát 590 fi- és 9 nőtanítóval és 6609 fi- és 137 nőtanulóval és 780,668 dollár jövedelemmel; 92 hittani iskolát 357 tanítóval és 4045 fi- és 50 nőtanulóval és 1,059,866 dollár évi jövedelemmel; a Board of Education tudósítása 42 jogi iskolát ismer 151 tanítóval és 1076 tanulóval, továbbá 92 orvostani s ezzel rokon intézések 5995 tanulóval és 108 hittani iskolát 435 tanítóval és 3351 tanulóval. Az orvostani iskolák közt 9 foggyógyászati intézet van 58 tanítóval és 199 tanulóval, és 13 gyógyszerészeti iskola 36 tanítóval és 650 tanulóval. A hittani iskolákat Semináriumnak nevezik; minden vallási társulatnak meg van saját Semináriuma.

Azon érdekeltségen kívül, melylyel viseltetünk minden nagy nemzet felsőbb tanügye iránt, fontosak e számadások a mi viszonyonyainkra alkalmazva is, s belőlök ugyanis hasznos tanúság vonható. — Ezen adatok szerint ugyanis egy-egy jogi iskolára 3—4 tanár esik, épügy, mint hazai prot. jogakademiáinkon. Pedig a roppant gazdag amerikai államoknak aligha módjuk nem volna egy-egy jogi iskolába 8—10 tanárt is nevezni. — Nem mondjuk, hogy 8 vagy 10 szakférfi többet nem bir tanítani mint 3—vagy 4, de vajjon a mi rozzant pénzügyviszonyaink között, nem jobb volna-e a praktikus amerikaiakat követni, mint üres pénztárral urat adni akarni.

(J. I.)

T Á R C Z A.

A György Aladári czikk ellen.*)

Alfölditől.

Nagytiszteletű szerkesztő ur!

Olvastam azon iszonyu támadást, mely az „Evangyeliomi Protestáns Lap“ első száma megjelenése után, e lap, ennek szerkesztője és munkásai, s aztán általában a keresztyén orthodoxia ellen a „Hon“ folyó évi 3-dik számában György Aladár által intéztetett. Jól tudom én, hogy a Nagytiszteletű ur nem mulasztotta el az igazság fegyverével emberül visszautasítani a támadást. De mivel e támadás által én is mélyen sértve érzem magam vallásos meggyőződésben, kérem a Nagytiszteletű urat, engedje meg, hogy becses lapjában ama botrányos cikket én is bonczkés alá vehessem, s amennyiben abban több napi, részben theologiai kérdések érintetnek, azokat illetőleg saját gondolataimat kevésbé részletezzem.

Azon ész tistenítő atheusnak ki ama cikket írta, csak annyi esze sincs, hogy megtudná gondolni, hogy a különböző keresztyén felekezetek tagjainak milliókra menő rokonsága oly hittételekhez ragaszkodik, melyek rá, annál fogva hogy a szívet jobbitják, az erkölcsöt nemesítik, a hánykódó lelket megnyugtadják, holdogítólag hatnak, azon hittételeknek, akár származtak azok természetfeletti kijelentésből, akár nem, oly kiméretlen kezekkel illetése kicsufolása, mint czikk író tevé, sérti a közvallásos érzületet, s a durva embertelenség vádjától nem menthető. De kérdezi cikkiró: hol az öntudatos hívők sokasága? Magyarországon csak ezer embert sem lehet öntudatosan hívőnek tartani. A nagy sokaság hite öntudatlan. Hogy mi való van ezen állításban, mi tulzás, azt okoskodással el nem dönthetjük, mivel a szívekbe nem tudunk belátni. De egy kis próbatétel tájékozást nyújthatna a kérdéses tárgy hogyléte felől. Próbálná meg csak az atheisticus cikkiró karácson első napján, midőn a buzgó keresztyének nagyobb számmal összegyülekeznek a templomokban, akármely felekezet templomában szerteszét az országban predikálni a felől, hogy a Krisztus nem isten, sőt nincs is isten: megtapasztalná, hogy fogadtatnék predikálása. Itt kiutasítás amott kikergettetés, kidobás vagy épen tetleges megbántatás lenne predikálásának díja. És a nép vajon öntudatlanul tenné ezt? nem. Sőt inkább jól tudná azt, tudná annak okát is, tudniillik, hogy hitébeni megsértéseért követte el tettét. Akkor tehát öntudattal birna a felől is, hogy miben áll a hite.

De, mintha hallanám Gy. A. urat, mit tehet ő arról, ha egyszer a tudomány halálos dőfést adott már annak a csontvázának? Halálos dőfést adott a tudomány? ki meri ezt jog-

*) A hit a véges egyének a végtelenhez való ragaszkodási viszonyát fejezvé ki, s a magasbb erővel való érintkezésnél fogva mérhetlen hatalmat keltvén — nem csoda, ha a viharok idejében oceánszerűleg égfelé vetődő hullámokat ver a lélek tengerén. A hit oly durva módu elnyomni akarása, melyet a meggondolatlan Gy. A. is tett, széles körben hit ébresztő és tömörítő hatást vont maga után; ennek bizonyítéka jelen, levél alakjában hozzánk (jan. 20.) beküldött, szakavatott egyéntől származott cikkk, melyet, mint a támadás részletes czáfolatát, mint a hit öntudat-teljes hatalmas védelmét sietünk közzé tenni; egyszersmind megköszönjük magunk, lapunk, munkatársaink s általában a magasztos ügy iránt tetteleg s feledhetlen hatással nyújtott részvétet és jó indulatot, a Szent Ágoston szerinti „caritatem aedificantem a fundamento humilitatis quod est Christus Jezus.“ — Az ügy szentsége teremőleg munkál mindenha, az Ur szelleme hatni nem szünt meg ma sémá szívekben.

Szerkesztő.

gal állítani? Egy istentagadó materialista, kinek álláspontját, elméletét megvetette a bölcselkedők többsége, elítélte a tudomány? Mely viszás és nevetséges az, ha egy ily álláspontu egyén által az kiáltatik az ellenkező nézetten álló milliók hitére, hogy annak halálos dőfést adott a tudomány!

Azt azonban elismerem, hogy az oly bölcselkedők, kik még, mondom még hisznek ugyan személyes öntudatos istent, de azt állítják, hogy csodák nem történhetnek, tehát soha sem is történtek. és e tétellel akarják az egyházat megdönteni, a hitet elpusztítani, nem csak számosabban, de elég felette számmal vannak. De ezeknél is hol az a tudomány, mely az egyház hitére halálos dőféseket mért? Az a tétel volna az, hogy csodák nem történhetnek? Hiszen ez nem egyéb hypothesis-nél, melyet ha fel állítanak százan, elvetnek ezren, kik közt híres bölcsészek és természetvizsgálók és ismerők is vannak.

Halálos dőfést kapott, csontvázává vált a Jézus Krisztusba vetett hit? a názáretbeli Jézus halálra adatott, teste a keresztfán erősebb dőféseket szenvedett, mint aminőket amaz állítólagos tudomány a benne vetett hit ellen intéz. De ő feltámadott, ám gunyolja György Aladár ur, ha tetszik, e tételt feltámadott, szelleme isteni ereje megtörte az ellene szegült hitetlenséget legyőzte a világot. A benne vetett hit, és az ezen hitre támaszkodó egyház is oly köszikla, melyen a pokol kapui nem fognak diadalmaskodni.

Nem csontváz a Jézus Krisztusba vetett hit: de élet és lélek az, mely milliókat éltet és bódlogit. Ha csontváz a Krisztusba vetett hit, azokra nézve csontváz, kiknek elméjüket megvakította e világnak istene, tudniillik a hitetleneknek, hogy a Krisztus dicsőséges evangyeliomának világossága nefényljék nekik. (2. Kor. 4, 4.)

Azokra nézve csontváz, kik elvesznek mivelhogy az igazságnak szerelmét nem vették be az ő idősségükre. (2. Thess. 2, 10.)

De még a hittől elszakadtaknak, istentől elfordultaknak se mindég kigunyolt kísérteties csontváz a Kristusba vetett hit.

Mert a tapasztalat nem egy példát mutat arra, hogy a kevély gunyolódó, midőn megkondul neki a csapások éjféli órája (a babonás mesékbeli csontvázak sirjaikból felkelésének ideje) és ő megtörve a kétségbeesés kinjai közt vergődik, szelid angyalként közeledik hozzá a hit, ama kigunyolt csontváz, karjait tárja felé, bünbocsánattal biztatva magához öleli, s visszavezeti Istenhez kit ő kevély önteltséggel elhagyott volt.

Ha soha nem tudnók is, hogy a cikkiró atheus, tehát olyan, kinek vallásos érzületéről az előre beszívott akár helyes akár nem helyes elővélemény folytán, nem sokat szoktunk tartani: maga a cikkk határozott bizonyosságot tesz arról, hogy annak írásakor az a vallásos érzület és erkölcsiség, melynek ő magát prófétájaul vetette fel, nagyon háttérbe volt szorulva. Ugyanis:

1-ör. Ó nagyon jól tudja azt, hogy ön tisztelt szerkesztő ur és munkatársai, nem támadókul léptek fel, hanem kényszerítve a védelemre védelmére azon hitnek, melynek birtokában protestáns őseink századokon át békés egyetértésben, testvéries szeretetben éltek egymás közt. Felléptek azok ellen, kik egyházunk kenyerén élődve emésztk a testet melynek ápolására hívtak el, pusztítják a hitet melynek erősítésére fejlesztésére állítottak elő. Jól tudja, hogy ha az önök munkásságának meg lesz az az óhajtott sikere, hogy százak és ezrek kapacitáltatni engedik magukat hogy ne hagyják magukat bizonyos elibők csillogtatott bölcseségnek szemképrázttató fénye által elvakíttatni, ne hallgassa-

nak az állítólagosde be nem bizonyult tudomány amaz álprofétáira kik Péter apostolként szabadságot ígérnek melyet meg nem adhatnak (nem férévén össze a hit a hitelenséggel), kik viz nélküli kutfők szél által (anékül, hogy esőt adnának) elhajtott fellegek (2 Péter 2, 17. 18.) másfelől ama hitpusztítók se hagynak fel egyház omlasztó munkásságokkal s ebből aztán erős harcz és elkeseredés fog keletkezni, ennek okai épen nem önök, az ősi birtok védelmezői, hanem azok lesznek, kik ezen ősbirtok elpusztítására ellenséges indulattal fel léptek.

2-or. Ha czikkiró a tudomány, igazság és erkölcsiség iránt érdekeltsegből lépett volna fel az evangyeliomi prot. lap ellen: akkor annak tartalmát kellett volna tekintetbe és bírálat alá venni. De ezt tette-e? Teljességgel nem. Sőt úgy látszik, hogy komolyan végig sem olvasta, s csak címéből indul ki. És mivel azt látja, hogy e lap nem az álnévvel úgy nevezett de valódi, tudniillik a hitvallásban az evangyeliomra támaszkodó protestantismus mellett buzog: ez az mi czikkiróra irtóztató. Ezért fog a lapra olyanokat, amik legkissebbé se tartoznak a lap intentionjára sőt a lapból meg is czáfolhatók.

Mert hogy egyebet mellőzzek, azt mondja czikkiró „e lap rabbilincseket akar fűzni a szabad gondolkodásra, megakarja semmisíteni a szabad nyomozódást.“ Vajjon igaz-e ez? nem határozottan ellenkezőre mutat-e a lap tartalma, például annak az a czikke mely szóról szóra így van. „Beismerjük és valljuk, hogy a lelkiismeret szabadság, az a jog, hogy az ember saját esze törvényei és saját szive kívánalmái szerint alkossa vallásos meggyőződéseit, ez oly veleszületett s elrabolhatlan joga az embernek, hogy a ki őt ettől megfosztani akarná az az emberi személyes méltóság ellen vétkeznék.“

Vagy talán annak hangsúlyozása által rak az ev. prot. lap bilincseket a szabad vizsgálódásra, hogy mindenkinek teljes szabadságában áll ugyan saját esze törvényei szerint alkotni vallásos meggyőződéseit, de aki a Krisztus követőjének akkor tartatni már ennél fogva hitkötelezettség alatt áll? De hiszen ez más szavakkal oda megy ki, mintha a „Hon“ szerkesztősége így szólana: te György A. úgy elmélkedhetel és úgy irhatsz amint tetszik neked, de tudd meg, hogy én csak akkor fogadok el közlés végett cikket, úgy veszek fel munkatársamul, ha a te iratod öszhangzásban áll a „Hon“ szellemével, s beilleszthető ennek keretébe. Vajon a „Hon“ szerkesztősége megköti-e e feltétellel szabással a szabad vizsgálódást? Teljességgel nem. Az csak azon feltételt szabja ki, melynek teljesítését megkívánja attól, ki az ő jogos birtokába be akar lépni, azt hogy akinek nem tetszik a feltétel, ne menjn oda, kinek kinek saját elhatározására bízván.

Az ev. prot. lapból föntebb kiirt czikk, arról is határozott bizonyosságot tesz, hogy a „Hon“beli czikkirónak azon állítása, hogy az ev. prot. lap az első számában, az első betűtől az utolsóig vak hitet ápol, merőben alaptalan. Különböztetnem csodálkozhatom azon, ha egy atheus így szól. Mert az atheus, kevély lévén azon tudatra, melynek birtokában véli magát, vaknak tekintheti, míg viszont a hit embere, a hitet nem csak biztos alapon nyugvónak, de egyszersmind tisztább világosságot terjesztőnek is tartja, az atheisticus tudatnál.

Mint hogy pedig jól tudta czikkiró ur, hogy bárki vegye is kezébe az evangy. prot. lapot, ha összehasonlítja ennek intentionját és tartalmát azokkal, miket erről a czikkiró állít, első tekintetre felismerheti, hogy az ő állításai nem egyebek rosz akaratú ráfogásoknál, lelkiismeretlen gyanúsításoknál: a végett, hogy az ev. prot. lap ellen a megtámadás hatását annál inkább biztosítsa és növelje, egy más térére viszi át a támadást, az or-

thodoxiát támadja meg. különböző csattanós phrasisokban, úgy gondolkozván, hogy ha az orthodoxiáról kimutatja annak kárhuzatos voltát, akkor egyszersmind, az evangyeliomi prot. lapot, az orthodoxia védelmére fellépettet is megölte.

Arról azonban, hogy mit ért ő az orthodoxián, bölesen hallgat, gondolván, hogy aki nem orthodox, ne vegye magára az ő gyalázó állításait.

Ugy hiszem, hogy általában minden orthodox ker. felekezetek hitrendszerét vagy egyház tanát értette. Különösebb tekintettel azonban csak ugyan volt a prot. orthodoxiára, vagy orthodox egyháztanra. Látható ez abból, hogy a bibliához ragaszkodás s épen az ennek támogatása végett fellépett ev. prot. lap ellen polemizál. Azért én most a prot. orthodoxiára vonatkozólag veszem fel az előnkbe dobott kesztyűt.

Lássuk és méltassuk tételeit. Mindenek előtt feltűnik azon állítása, hogy az orthodoxia kerüli a vitatkozásokat és vak engedelmességet kíván.

Azt, hogy az orthodoxia s ekkép az orthodox kerüli a vitatkozásokat, nem szükség czáfolni, czáfolat arra maga az ev. prot. lap megjelenése. Mert ugyan mért jelent meg e lap, hanem ha azért, hogy a prot. orthodoxiát a tudomány terén s így ha kell a vitatkozás terén is védelmezze? Másfelől, mily nagy czikkirónak a világ irodalommal ismeretlensége! Ő nem tudja, vagy talán nem akarja tudni, hogy a külföld irodalmi mezején a modernesekkel az antimodernesek vagy hit emberei régóta folyvást küzdenek a tudományosság fegyverével. És, bár az újabb időben szaporodott is a hitellenségeinek száma és azért a hitbajnokai nem csüggedtek s az ellenök intézett érveket mindig vissza tudták verni. Annyi azonban igaz, hogy miután ellenfeleiknek nem sikerült kiverni őket azon erős álláspontjukból, hogy a csodák lehetségesek, ők tovább mentek, azt állítván, hogy nem csak történhetnek csodák, de történtek is, például megtörténtek azok melyek a hit tárgyait képezik, a váltság tények csodái. De hát nincs-e ezen állításra nekik történelmi alapon nyugvó jogosultságok. Hiszen az egyház nem ma keletkező intézmény, annak élete felnyulik a keresztyénség bölcsőjéig. Legelső tagjai olyanok voltak, kik vagy épen magok is szem és fültanui valának a váltság tények csodáinak, vagy legalább olyanok által térítették a hitre, kik vagy épen szem és fültanui valának ama fontos eseményeknek, vagy az ilyenekkel öszhangzásban állottak a Krisztus hirdetése tárgyában. Már tehát a szem és fültanuk bizonyosság tételén alapítható hittárgyaknak nincs-e jogosultságok arra, hogy hitelt találjanak? Ha a bibliai írók profán írók volnának: akkor nyernének hitelt. Most mint hitkörébe tartozó írók hitelesség nélküliek? Ha tehát teljességgel nem kerüli a vitatkozást az orthodoxia; ha maga a hit tudományosan igazolható alapon áll: akkor mikép lehet azt állítani, hogy a prot. orthodoxia vak engedelmességet követel?

Az orthodoxia nem vallás. Krisztus nem irt dogmatikai munkákat, nem adott lélekölő szertartásokra utasításokat. Az ő vallása érzelmi s lelki volt. E vallást ölte meg az orthodoxia. E vallás fenmaradt nyomai meggyilkolóiul szegődtek az ev. prot. lap és munkásai. E tételek közül az, hogy az orthodoxia nem vallás, hogy Krisztus nem adott lélekölő szertartásokra utasítást: szócafrangnak megjárja, de egyébre nem való. Mert melyik hívő állítja azt, hogy az orthodoxia vallás. Ilyen gondolatra csak a modernesek juthatnak, az egyházant egynek véve a vallással. Ki állítja azt is, hogy adott Krisztus lélekölő szertartásokra utasítást? adott igenis, de lé-

lekemelőkre vonatkozókat. A mi pedig azt a csattanós tételt illeti, hogy Krisztus nem irt dogmatikai munkákat: sokszor halljuk ezt a modernizálóktól annak érvényesítése végett felhozatni, hogy tehát akár hisz a keresztyén, akár nem, lehet Krisztust követő. — De vajjon abból, hogy nem irt Krisztus dogmatikát, következik-e, hogy nem voltak neki hitbeli meggyőződésai? Azt az állítást, hogy a Krisztus vallása érzelmi volt, elismerem helyesnek. De azt, hogy a Krisztus vallása csak érzelmi volt, merőben alaptalannak nyilvánítom. Mert vallásos érzületet képzelnem sem tudok hitbeli meggyőződés nélkül, melyből kisarkallik. Például: mikép gerjedhetett volna fel Krisztusban az a vallásos érzés, hogy lélekben és igazságban kell az Istent tisztelni, ha nem lett volna neki meggyőződése a felől, hogy van Isten, és pedig Ő lélek?

Ha a Krisztus vallása csak érzelmi volt: akkor az első keresztyéneké is csak ilyen fogott lenni. Ugyde akkor miből magyarázhatjuk ki azon keserves üldöztetéseket, melyeknek az első keresztyének ki valának téve? Fő dolog pedig e kérdésnél az, hogy Jézus Krisztus történeti személy volt; és egy annyi századokkal ez előtt élt és működött személyről, annak vallása milyen voltáról, nem valami megálmódás-féle módon, nem tetszés szerinti philosophémákkal, hanem csak is történeti nyomozódás útján szerezhethünk magunknak helyes ismeretet. Már a Jézus Krisztus személyiségére, tetteire, eseményire, az általa tanított vallás minőségére, az ő tudományát tovább terjesztett apostolok és evangélisták tanának az övével összhangzásban állott voltára nézve, a legrégebb és hiteles keresztyének — részint a még régebb szavokhihető férfiaknak élő nyilatkozatiból és iratiból nyert felvilágosodás nyomán, részint az apostolok, apostoli férfiak, s aztán az ezek által az egyházak vezetőiül előállított, hason gondolkodású s vallásos öntudatu pásztorok és felügyelők felvigyázása következtében az egyházban addig még tisztán fenmaradt evangyéliomi közszellem, keresztyén közhit és öntudat foruma előtti kipróbálás folytán, — azon iratokat ismerték el hiteles okmányoknak, melyek új szövetségi szent iratoknak szoktak neveztetni.

Ezen iratokat kell hát nekünk nyomoznunk akkor, ha azt akarjuk tudni, hogy milyen volt, miben állott a Krisztus vallása. Ugyde ezen iratokból kétségtelen bizonyossá válik az, hogy Jézus Krisztusnak is voltak hitbeli meggyőződésai. Látjuk, hogy ő hitte azt, hogy van Isten, az Isten lélek, hitte hogy ő maga a Krisztus, kit Isten a bűnös embervilág megváltására küldött el. Ő egy az atyával, még mielőtt Ábrahám volt volna, ő már volt, Isten neki mindent aláadott, lesz feltámadás, utolsó ítélet, jóknak megjutalmazása, gonoszok megbüntetése stb.

Már tehát ha az új szövetségi szentírásokból ismerhetjük ki, hogy a hitkörébe tartozólag, miként volt meggyőződve és tanított a Jézus Krisztus: a protestáns orthodoxia, mind az ideig, míg hű marad azon jellegéhez, hogy az újszövetségi szent iratokra és csak is ezekre, ezeknek a józan magyarázat segítségével felismert tanára támaszkodik nem csak nem megölője, hanem sokkal inkább tolmácsolja, ha tüköre a hit dolgában, Krisztus vallásának, s ekkép az ev. prot. lap munkásai, a prot. orthodoxia ezen harcossai, a Krisztus vallásának fentartása melletti küzdőknek tarthatók.

Ugyde, a cikkíró szerint az orthodoxia, megöli a vallásos érzületet, megrontja a nép erkölcsét. Ezen állítás arról tesz bizonyosságot, hogy cikkíró midőn szakított a ker. vallással szakított egyszersmind azon ismeretekkel is, melyeknek még mint keresztyén birtokában volt. Különben tudni fogná, hogy a prot. orthodoxia nem hitet, hanem

élő hitet követel, a szerint nem is hit, nem létező halt volna a hit, ha erkölcsi jó cselekedetekben nem mutatja ki magát; a prot. orthodoxia szerént a hit nem is annyira az értelem, mint a szív dolga és tulajdona, állván az a Krisztushoz oly erős bizalom teljes ragaszkodásban, melynélfogva az ember, mint elsajátítja a Krisztus hitbeli meggyőződéseit, ugy elsajátítani törekszik az ő érzületét, egyedül az Isten akarata teljesítésére irányult szellemét, ugy hogy az az indulat legyen a hívőben, mely a J. Krisztusban volt.

Már ha a prot. orthodoxia épen a krisztusi érzületnek és erkölcsiségnek a hívők általi elsajátítását, ama felséges eszményképnek a hívőkbeni lehető megtestesítését tűzte ki feladatául, mikép lehet arról azt állítani, hogy az nem gerjeszt bel érzületet, imádkozó gépekké változtatja az embereket, megöli a nép vallásos érzületét, megrontja az erkölcsöket s több e félet? De meg ha a bibliának csaknem minden lapján olvasunk ilyeneket: „nem az megy be Isten országába ki ezt mondja Uram! Uram! hanem aki cselekszi az Isten akaratát; Isten nem a külső cselekedetekben hanem azok rugójában a szív tisztaságában gyönyörködik, az Istent lélekben és igazságban kell tisztelni, a hit csak akkor üdvhatályu ha újjáteremtésben, ha szeretetben mutatja ki munkásságát, ha angyalok nyelvén szólanék is, ha oly teljes hitem volna is, hogy annál fogva a hegyeket is kitudnám mozdítani helyeikből, ha minden vagyonomat kiosztanám is a szegényeknek, ha testemet tüzre adnám is, szeretet nélkül semmi vagyok, semmit se ér mind ez.“ Már ha a biblia ezer meg ezer helyein eféle tanításokat és intéseket lát az orthodox: hogy esik az, hogy ő ki pedig ugyancsak a cikkírónak egy másik, de ugyanezen cikkben olvasható előadása szerint, annyira ragaszkodik a bibliához, hogy ha ennek valamely helyéből kilehetne sütni azt, hogy az ember szénát eszik, ezt étetné az emberrel, a bibliának ezerszer ismételt eféle figyelmeztetésére semmit se hajt s ekkép vallásos érzület nélkül marad? Ki nem látja át, hogy cikkíró egyik állításával teljesen agyon ütötte a másik állítását?

Más felől azt kérdelem, hogy talán valami új találmány az a vallásos érzület és erkölcsiség? Talán épen a modern világ nézethez tartozik az elannyira, hogy midőn az orthodoxia a hit érdekében a modernismus ellen küzd, küzd egyszersmind a vallásos érzület és erkölcsiség ellen is? Ugy látszik, hogy cikkíró csakugyan így gondolkodik. Mert világosan annak tulajdonítja a nép erkölcsi megromlását, hogy a modern eszmékkel nem ismeretik meg a nép. De hát ősapáinkban a mikor még a modernismus eszméi nem ütötték fel fejeiket ugy mint most, nem volt vallásos érzület és erkölcsiség? S ha meg volt hogy nem ölte azt meg az orthodoxia? Mert az egyházban akkor se volt kevésbé orthodox, mivel egyházunk, hitkövetkeztesen, mindig visszautasította magától és kizárta tanából az a féle elemeket, melyeket most a modernizálók be akarnának abba az egésznek felforgatására csempészni. Vagy talán a modern világnézettel valami új fajta vallásos érzület és erkölcsiség köszöntött be a világra? Na ezt már nem tagadom. Mert a régebbi felfogás szerint, ha áll az, hogy a vallás isten ismerésben s a felőle való ismerethez képesti részint érzületben részint cselekedetben nyilvánuló istentiszteletben áll, az erkölcsi cselekedet pedig az olyan cselekedet mely az Isten akarata iránti tiszteletből származik; és csak annak van erkölcsisége, ki ily cselekedetekben gyakorolja magát: akkor az atheusnak, ki nem ismer s nem tisztel istent, nem lehet vallása, vallásos érzülete és erkölcsisége. De meg lehet, hogy a modernesek másképp gondolkodnak a vallásos érzület és erkölcsiség kutféjéről és mivoltáról. Azt elis-

merem, hogy az oly modernisáló, ki nem szakadt el az istenség létezésének eszméjétől, még hagyott valami helyt a vallásos érzületnek. De az ő felvételéhez képest tekintve a dolgot ha az isten a természeti erők munkálkodása törvényeihez annyira hozzá kötötte magát, hogy a kegyes szivekből hozzá intézett könyörgéseket nem hallgatja meg, ha ő nem könyörült a bűnös emberen megváltó küldése által: akkor az ily gondolkodásu emberben nem verhet gyökeret az istenhezi gyermekei bizalom teljes és hálás szívü ragaszkodás, az Isten iránti szeretet ingadozóvá válik, az ember inkább csak retteg az Istentől mint szereti őt.

Már ha az eféle, s még inkább ha az általam nem ismert és nem méltathatott atheistikus-féle vallásos érzületet előli, s az abból származható erkölcsiséget megrontja is a prot. orthodoxia soha se sajnáljuk azt, ne keseregjünk a felett, nem kár érte, sőt inkább arra való az, hasznot az emberi nem boldogítására, s az emberies méltóság megadására úgy se tenne ama valódi krisztusi vallásos érzületet és erkölcsiséget kiakarván szorítani.

Az orthodoxia megöli az egyházi életet azt mondja cikkirő. De ezen állításban fogalomzavar van. Ugy látzik, hogy cikkirő szerint a ker. egyház tudományok ápolására, és pedig, mivel cikkirő szerint csak is a modern műveltség a műveltség, a modern világnézet ápolására létesült intézet, és az egyház ezen hivatásához képest az egyházi élet állana az egyháztagoknak a modern műveltségi fogalmakhoz alkalmazkodó gondolkodás és élet módjaiban, mi is talán ilyenformán ütne ki, egyik egyháztag így gondolkoznék „én hiszem, hogy van Isten de az nem igen ügyel rám, azért nekem sem nagy gondom van ő reá.“ A másik így gondolkoznék: „Isten nincs. Az ugynevezett vallás és erkölcsiség együgyűeknek való, nekem velök semmi közöm. Szabadon teszem ami a szememnek számnak kezimnek tetszik, de csak polgári törvényeink határain belül.“ Egy másik így gondolkoznék „mit nekem a polgári törvények? azért a mit nem tud, senki meg nem büntet. Azért lopok csalok csak arra vigyázzván, hogy a büntető igazság őrszemeit és kezeit kikerüljem.“ Már hogy az orthodoxia az e fajta egyházi életet megöli, ha teheti, az bizonyos. De hadd ölje ne sirassuk, sőt örüljünk rajta. Azonban az egyház nem tudományok ápolására hivatott intézet. Az ma is az, mi megszülemlése perczében volt. Csak hamar a ker. vallás létrejötté után különböző helyeken hol a Krisztus hirdettetett tizen huszan, százan stb. azok kiket a Krisztusban hit közössége egybe fűzött, egy-egy szorosabban összetartó kört képeztek, egyesülvén a Jézus Krisztusban hit ápolására, s annak elevenítő befolyása alatt oly erkölcsi élet folytatására, hogy méltó követői legyenek a Krisztusnak, méltók az isteni üdvkegyelemre. Ma is a hívők társasága a ker. egyház, és ennek célja ma is vallásos erkölcsi, t. i. ez: odahatni, hogy az egyháztagokban a Jézus Krisztusban hit élővé fejlesztessék ki, azaz abban nyilvánuljon, hogy ők oly erkölcsi jelleműek, oly lelkületűek, a minő J. Kr. volt s ekkép elsajátíthassák a Krisztusban megjelent üdvkegyelmet. Már tehát egyházi életnek az egyház tagok olyatén gondolkodás érzés és cselekvés módját tarthatjuk, mely az egyház ezen céljának lehetőleg megfelel. Már tehát a prot. orthodoxia mely épen az előhitre fekteti a súlyt, a valódi egyházi életet nem csak el nem öli, sőt inkább támaszaul szolgál annak, azt a modernismus eleyháztalanító befolyásától védelmezi. Nem tagadom, hogy az egyháznak művelési küldetése is van, és az abban áll, hogy az egyháztagok vallásos erkölcsi képezését úgy intézze, hogy az ember a tudományos kép-

zettség szempontjából is lehetőleg megfeleljen egy valódi ember fogalmának. De ez a cél az egyházra, mint ilyenre nézve, ama másik és főcélhoz képest alárendelt. E célra az egyház csak is a keresztyén vallásos erkölcsi cél korlátain belől, azzal teljes összhangzásban, s épen annak is jól felfogott érdekéből, törekedhetik, azzal ellentétben soha, különben hűtlen lenne ős eredeti jelleméhez, megtagadná önmagát.

„Az orthodoxia megöli a theologiai tudományokat.“ Azt mondja a cikkirő. Ezt vagy úgy érthetni, hogy az orthodoxok nem lesznek képesek, a modernizálók befolyása nélkül virágzó theologiai irodalmat állítani elő. Vagy úgy hogy az orthodoxok, a miatt, hogy elutasítják magoktól a modern eszmék gazdagságát és világító fényét, csak szegényes és sötétség tudatlanság jellegű hittani munkákat fognak létrehozni. Az elsőbb értelemre nézve azt jegyzem meg, hogy a modernesektől, kik elfordultak a hittől, hittani munkákat nem várhatni. A második értelemre nézve pedig azt, hogy a ker. theolog a modern világnézetet nem sajátíthatja el, mivel akkor ön álláspontját semmisítené meg. Czáfólok tekintetre azonban igenis méltathatja és szokta is méltatni. Ennyiben köszörü kívül csak ugyan szolgál az. Az az állítás, hogy a modern eszméket nélkülöző theologiat sötétség jellemzi, semmi objectiv alappal nem bir. Mert az a tudomány, melyet a modernizálók annyira hangsúlyoztatnak még mindig felette kérdéses valami, a bebizonyult tudomány jellegével épen nem bir. Ehhez mérve tehát a hitet, mely a tudományosság fegyvereivel biztosan védhető, vaknak, setétségnek s a hit jellegű theologiai munkákat világosság nélkülieknek nevezni objectiv jogossággal nem lehet. Hogy az orthodoxia mennyire nem öli meg a theologiai tudományokat egy tekintet Némethonra eléggé mutatja, ott az orthodoxia mellett virágzó theologiai irodalom állott elő, mely az újabb korban, mióta a modernismus ott is erősebben felütötte fejét, nem csak nem emelkedett, sőt inkább hanyatlott. (Vége következik.)

Érdekes hír. Pár év óta már érdekes mozgalom indult meg az evangyeliomi elvűek körében a Károli biblia gyökeres revidiálása körül; a tervszerint előbb az új szövetség bocsátatik ki részenként a régi Károlival együttelegesen árultatván, a választás és vétel az olvasó szabadságára hagyatik fel.

Pál apostol minden levele már 1874. márcziusában kész volt, azóta egy illetékes egyén azt itészileg át is nézte; hasonlóképen készen van Máté evangyelioma, amaz a hely. hitvallásu, utóbbi az ág. hitvallásu egyház egy-egy tekintélyes tudósa által. A javító fordítás új átnézése s egybevetése egy 3-dik jeles egyénre bízott. Óhajtható hogy illetékes helyről bővebb értesülést nyerjünk minél előbb az új magyar biblia sorsáról. Az elsietésnek ugyan helye nincs, de az elő értesítésnek legalább hír gyanánt igen is van. (B. F.)

Izenetek: Békésre B. I.-nak: a szünidőre való végzés csak a debreczeni tanodára hozatott, a többiek kövessék ha jónak látják. A vidéki k. iskolák és a kerület egymáshoz viszonyára megnyugtatólag körvonalozva tudtommal nincs. — A. L.-nak: a refugiumot vettük, annak idején közölni fogjuk. — Jénán intézkedtem. — Bukovinába: a lap 4 első száma postán elment. — Helybe: S. I.-nak alkalmilag a hívőszív kibuzogásának tért adunk, csak várákozást kérünk. — Sz. L.-nak: vettük köszönettel, aligha adható.

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó